

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en allen wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau: Warmoesstraat 88, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 26 September 1915. N°. 1966.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaars, Postdirecteuren enz.
Advertentie: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elken regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

CLXXIX.

ZESDE REEKSE.

II.

Wij zien onze teekenen niet, er is geen profetie meer; noch iemand bij ons, die weet, hoe lange. Psalm 74 : 9.

De verwijzing naar het getuigenis der H. Schrift, dat er metterdaad miraculeuze verschijnselen ook van onheiligen kant zijn voorgekomen, gelijk dit het duidelijkst uitkomt in de nabootsing van wat Mozes en Aäron voor Pharaö deden door diens guichelaars en tovenaars, leidt er van zelf toe, om over hetgeen in onze dagen uit allerlei hoek door Occultisme, Somnabulisme, Hypnotisme, en wat niet al, als miraculeus zich aandient, juist te kunnen oordeelen. Laat men al deze sterk sprekende, vaak uiterst vreemde verschijnselen geheel buiten rekening, ontken men hun realiteit, en ziet men er niets in dan bedriegerij, dan is het geheel natuurlijk, dat men ook hetgeen van Roomsche zijde uit Lourdes en andere bedevaartsplaatsen beweerd wordt, niet anders dan voor verzinzel en bedrog houdt. En dit nu juist gaat blijkens de feiten niet aan. Het is toch onloochenbaar, dat zich op allerlei wijs, ook nu nog, feiten en verschijnselen voordoen, die uit het gewone kader van het natuurlijk leven zich niet verklaren laten. Ten deele mogen deze verschijnselen uit de eigenaardige werking van het zenuwleven zijn te verklaren; anderdeels moge de geheimzinnige band tussen ons zienlijk en onzienlijk bestaan hierin meespreken; ook kan er een werking uit de natuur opkomen, die nog niet grondig genoeg is onderzocht; en eindelijk kan evenmin ontken, dat inwerking op ons leven uit de ongeziene geesteswereld volstrekt niet is uitgesloten. Of dit ook van de goede geesten nog kan worden gezegd, zij nu voorhands daargelaten, maar dat er demonische inwerkingen denkbaar zijn, getuigt heel de Schrift. Juist deze beschouwing nu van het algemeen verschijnsel, waarvoor we hier staan, maakt ons dan ook onbevangen, om wat ons van een Bedevaartssoord als Lourdes gemeld wordt, nuchter, maar toch ook zonder achterdocht te beoordeelen. Ook hier toch komt het op twee zeer onderscheiden vragen aan; ten eerste op de vraag, of er metterdaad feiten van wondere genezing hebben plaats gegrepen en nog voorkomen; en ten andere hoe deze feiten, indien ze zich metterdaad voordoen, te verklaren zijn. Wat nu die eerste vraag betreft, zoo zouden we ons noch vrij noch gerechtigd achten, het metterdaad voorkomen van geheimzinnige genezingen te Lourdes te ontkennen. Juist zij toch, die in deze genezingen heilige werkingen erkennen, hebben geen poging onbepréfeld gelaten, om op alle denkbare wijze een degelijk onderzoek in te stellen. Men is volstrekt niet over één nacht ijs gegaan. Eer is het onderzoek naar de realiteit van de beweerde feiten jarenlang voortgezet, ten slotte zelfs door de hoogere autoriteiten; en toch is ten slotte zelfs een man als Leo XIII, die onder de hoofden van het Vaticaan, naar aller schatting, het hoogst stond, geëindigd met zich gewonnen te geven.

Zie hier in 't kort wat ons verhaald wordt. In Lourdes, een klein plaatsje in de Pyreneeën, gebeurde het op den 11en Februari 1858, dat een eenvoudig landmeisje, Bernadette Sibrous genaamd, een molenaarsdochter van even 14 jaar oud, in de groet van Massabieille, naar haar zeggen, een verschijning van de Moedermaagd waarnam, die zich op gelijke wijs achttien maal in datzelfde jaar, altoos volgens haar beweren, herhaalde. De verschene beval haar zich te werpen in een bron, die er nog niet was, maar die kort daarop ontspong, en sinds zoo geweldig in kracht en beteekenis toenam, dat ze thans ongeveer 120,000 liter water per dag oplevert. Tevens gelastte de verschene dit meisje om er voor te ijveren, dat op deze plaats een kerk zou gebouwd worden, en dat men van allen kant zou komen, om in deze kerk te aanbidden. Eindelijk dat toen, zoo wordt beweerd, het jonge meisje op 25 Maart 1858 vroeg, wie toch de verschene was, het lieve kind hierop ten antwoord kreeg: Ik ben de onbevleete ontvangenis! Al spoedig ging het gerucht hiervan in heel den omtrek uit, zoodat ten slotte het kerkelijk hoofd van Tarbes een onderzoek naar instelde; een onderzoek, dat bij den nuchteren eenvoud van het jonge meisje, al spoedig tot de conclusie leidde, dat het niet alleen geen zinsbegoocheling was geweest, doch dat er wezenlijk een wondere verschijning had plaats gehad. Vooral de

herhaling van de verschijningen maakte indruk, en het verrassende ontspringen van de nu zoo rijke bron, waarvan het meisje natuurlijk niets vermoeden kon, legde niet minder gewicht in de schaal. Toch bleef het gebeurde in dit eerste stadium niet veel meer dan een dorps-bezienswaardigheid. Men sprak er daar in de buurt wel van, maar zonder meer zou wat voorviel nooit wereldbeteekenis erlangd hebben. Hiertoe kon 't eerst komen, en kwam het dan ook van zelf, toen bleek dat er genezende werkingen voorkwamen, en dat deze genezingen zich allengs op zulk een schaal uitbreidden, en zulk een wonderbaar karakter begonnen aan te nemen, dat vele artsen zelf, hoewel ook persoonlijk ongelooft, ten slotte de feiten als feiten niet langer loochenen konden.

Vooral op die genezingen kwam het hier natuurlijk aan, en deze waren het dan ook, die allengs aan de „teekenen en wonderen“ van Lourdes zulk een wereldvermaardheid gaven. De toevloed van bezoekers en pelgrims nam steeds toe. In 1899 reeds was het persoonlijk bezoek gestegen tot 395,428 reizigers, terwijl er in ditzelfde jaar bovendien nog 164,000 pelgrims met de Bedevaarttreinen aankwamen. Die bedevaarttreinen waren allengs door de Spoorwegmaatschappijen, in verband met de kerkelijke leiders, georganiseerd, en ook deze namen zoo hand over hand toe, dat b.v. in de periode van 1867—1903 niet minder dan 4721 zulke treinen binnenreden, saam met een pelgrimsaantal van bij de vier miljoen, en hieronder 292 treinen uit het buitenland. Er is dan ook geen tweede voorbeeld van zulk een belangstelling, als zich hier uit schier alle landen van Europa openbaarde. Ook uit ons land toog men er in grooten getale heen. Voor ons als buitenlanders draagt nu uiteraard wat aan Bernadette Sibrous, dat veertienjarige meisje, in die groot overkwam, geen beslissend karakter. Wel toch is van Roomsche zijde er op gewezen, dat zulk een eenvoudig landmeisje van 14 jaar nog te onrijp was, om zulke voorvallen te verzinzen, maar voor ons kan in zulk beweren nooit overtuigende kracht liggen. Inbeelding en hallucinatie kunnen zeer ver gaan, ook op jeugdigen leeftijd. En als men nagaat, wat ook onder ons Gereformeerden soms bij vroeg stervende kinderen reeds op 7 en 8-jarigen leeftijd is waargenomen van klare inzichten in het geestelijke dat hen bewoog, zoo ligt er voor ons volstrekt niet iets onmogelijks in, dat bij dit meisje metterdaad geestelijke verrukkingen hebben plaats gegrepen, die toch elk objectief karakter misten. Zulke waarnemingen en uitingen zijn bij zulk een jeugdig gemoed op zich zelf volstrekt niet ondenkbaar, en veertien jaar kan reeds een tamelijk gerijpt bewustzijnsleven met zich brengen. Voor ons wordt het vermoeden, dat er sterk sprekende hallucinatie in het spel kan geweest zijn, daarom te meer waarschijnlijk, omdat de Heilige Schrift ons geen enkelen grond oplevert, om aan zulke buitengewone werkingen van de Moedermaagd te gelooven. De Schrift getuigt hieromtrent niets, laat er zelfs geen plaats voor. We kunnen ons daarom in de voorstellingen van dit meisje in geen geval vinden. Al is er iets wezenlijks voorgevallen, dan moet 't in elk geval zich feitelijk anders hebben toegedragen, dan zij 't in haar verbeelding waarnam. Evenmin ligt er voor ons iets overtuigends in datgene, wat men omtrent het ontspringen van die nu zo krachtig werkende bron opmerkt. De Pyreneeën zijn een bergland van zeer gecompliceerd karakter, en dat in zulke bergstreken zulke bronnen ontspringen kunnen, leert het verleden. Ook hieraan hechten we daarom geen te hooge beteekenis.

Wel daarentegen komt o.i. die beteekenis toe, niet aan alle, maar dan toch zeer zeker aan een niet zoo gering aantal genezingen van een bepaald karakter. Van Roomsche zijde heeft men dan ook aanstonds de noodzakelijkheid ingezien, om een Commissie van Controle ter plaatse in te stellen. Niet eerst later, maar reeds in 1858 ging men tot zulk een controle over. De hiervoor aangestelden waren zeer zeker ook geestelijken en mannen van het dorp, die belang bij de allengs gebouwde inrichtingen hadden, maar toch niet minder bestond en bestaat deze Commissie nog altoos uit artsen, en wel uit artsen van allerlei geestesrichting, terwijl tevens bepaald is, dat van elders komende artsen volledige vrijheid hebben om aan de onderzoeken deel te nemen; gelijk dan ook door velen geschied is. Deze Commissie van Controle nu heeft van 1858 tot 1904, de periode waarover de ons ten dienste staande gegevens loopen, niet

minder dan 3353 genezingen geconstateerd, waarvan de artsen zelf verklaarden, dat ze niet op normale en natuurlijke wijze te verklaren waren; terwijl n.a. chemisch telkens herhaald onderzoek tevens geteekend is, dat het badwater, waar de kranten zich in baden, geen bijzonder element in zich draagt. Het doet alzoo denken aan Bethesda, waar evenzoo een bron was, die genezende werking van zich deed uitgaan. Niet omdat er in het water eigenaardige bestanddeelen waren. Dan toch zou de genezende kracht er bij dag en nacht gewerkt hebben. Reden waarom gewezen wordt op een engel, die gedurende een vast uur op den middag zulk een genezende roering in het badwater teweegbracht. Hoofdzak echter blijft hier, dat algezien van alle genezingen die desnoods nog een psychische verklaring toelaten, niet eens, maar herhaaldelijk, ook zulke genezingen te Lourdes zijn voorgekomen, die geheel buiten het psychische en nerveuse terrein liggen, en daarom geen natuurlijke verklaring kunnen toelaten. Van dien aard nu zijn niet een enkele maal, doch meermalen genezingen artselijk geconstateerd van kanker, blindheid, tuberculose, en zelfs van beenbreuken. In niet minder dan 544 geschriften is over deze geheimzinnige feiten van allen kant mededeeling gedaan en zoo technische als geestelijke bespiegelingen beste gegeven. De meeste van deze geschriften zijn natuurlijk in het Fransch uitgegeven, maar bij de honderd ervan zijn toch ook in het Duitsch vertaald. Voor deze gegevens nu staande, achten we het kortweg loochen van alle deze feiten ongeoorloofde oppervlakkigheid. Veeleer achten we, dat het feit van veleerlei genezing vaststaat. Alleen maar, voor de verklaring van deze feiten kan wat van Roomsche zijde beweerd wordt, ons niet bevredigen. We kunnen hier niet medegaan. En juist daarom wenen we er eenigszins breedvoerig, op hoe zich ook buiten Lourdes, soms zelfs in enkele andere bekende bedevaartsplaatsen, allerlei zonderlinge, mystieke verschijnselen voordeden, die deels psychisch, deels technisch, vreemd aandedden. Vooral in Azië vindt men zulke wezenszins, tot zelfs onder den Islam, nu nog.

Niet ver van Baalbec, het oude Heliopolis, halfweg tusschen Beiruth en Damascus gelegen, bezocht schrijver dezes zelf het graf van een Mohamedaanschen heilige, en zag daar met haar slavin een vrouw te paard aankomen, die afsteeg, bij dat graf knielde en er uren lang liggen bleef, om te bidden. Hiervan nu zei de gids dat dit hier gedurig voorkwam, en dat het doel van zulke grafbezoeken was, om of zelf of voor iemand van de familie genezing van een kwaal of krankheid te erlangen. Gelijk verschijnsel alzoo. Ook te Lourdes was schrijver in de gelegenheid 't alles zelf en persoonlijk waar te nemen. Vandaar dat het hem niet vrij stond over dit geding heen te loopen. Wat hem minder gunstig aanded, was de toon van weelde en genotzucht die in het stedeke van 9000 inwoners ten deele heerschte. Men ontving er niet den indruk van generale gebedsstemming. Maar met dit al voelde en zag hij de realiteit van 't wondere, en kon deswege, daar de gegeven verklaring voor hem onaannemelijk was, niet anders dan teruggaan op het algemeen karakter van soortgelijke verschijnselen, dat met het oog op Pharaö's Psyllen en op de teekenen die in de Openbaringen onder het anti-Christelijk régime worden aangekondigd, voor hem de mogelijkheid van min heiligen oorsprong althans niet uitsloot. In elk geval blijft voor ons vaststaan, dat zulke teekenen en wonderen, al dragen ze ten deele nog een reëel karakter, geen toevoeging tot de Bijzondere Openbaring zijn, en alzoo het werk van de Profeten, van Christus en de Apostelen noch voortzetten noch aanvullen. Bij wat de Schrift ons meldt van de teekenen en wonderen die het machtige verschijnsel van Gods bijzondere Openbaring dragen, zijn het geen teekenen die aan een enkele plaats, of aan een localiteit gebonden zijn, en buiten de leidende personen der Openbaring omgaan. Veeleer zijn de teekenen en wonderen, waarvan de Schrift ons bericht, steeds aan een persoon, aan een orgaan van de Revelatie, aan een getuige Gods verbonden, en strekken ze om hetgeen hij doet te volmaken.

Dit laatste volstrekt niet enkel in dien zin, dat zulk een teeken of wonder de waarheid van zijn getuigenis bevestigt, maar veel meer om te toonen, hoe de Verlossing die komt, en in de Voleinding voltooid zal zijn, volstrekt niet alleen strekt om de ziel te redden, maar wel ter dege evenzeer, om het lichamelijke en natuurlijke leven van jammer te verlossen en in heerlijkheid te doen opleven. Al wat in de

Heilige Schrift als voedende stof voor de Bijzondere Openbaring in teekenen en wonderen uitkomt, draagt daarom een gansch ander karakter dan wat te Bethesda gezien werd, en te Lourdes wordt beweerd. Tegenover het locale van Bethesda stelt Jezus juist de vrije wondermacht der Openbaring. Het is dan ook opmerkelijk, hoe zelfs de Roomsche Kerk zulke teekenen en wonderen, als te Lourdes en elders voorkomen, niet heeft opgenomen onder de vaste geloofsobjecten. Van geen lid der Kerk wordt geëischt, dat hij het wondere karakter van deze genezing op straffe van verlies van zaligheid erkennen zal. Dit alles draagt slechts een incidenteel karakter. Men is alzoo steeds voorzichtig geweest. Men heeft er tegen gewaakt, dat niet het hooge, heilige, kerkelijk leven omtaarden zou in wat anders zoo licht in charlatanerie overslaat. Men heeft het verschijnsel, dat zich hier voordoet, eer ingeperkt, dan in overijver naar allen kant doen uitbreken. Men staat hier voor raadselen, die in gewijzigden vorm zich ook in andere verschijnselen voordoen. Het wandelen van den slaapwandelaar langs de dakranden is een bewijs, hoe wonderbaar, zelfs onbewust, het psychisch leven het fysieke, onder bepaalde omstandigheden, beheerschen kan, gepaard omgekeerd bij vallende ziekte, zoo schrikkelijk kan uitkomen, hoe het fysieke in zijn bedenkelijk proces, den geest in ons ten onder kan drukken, zoodat de mond die anders bidden kan, schuimbekt van spanning. Ontkend kan dan ook niet, dat vele Gereformeerden in hun verzet tegen Rome ten deele vaak te ver zijn gegaan met hun bewering, dat er zich geen aangrijpende, toch eigenlijk onverklaarbare verschijnselen konden voordoen. In het noorden van Europa is dit zeker minder het geval dan in het zuidland, en daar het Calvinisme verreweg het meest in het noorden zich een plaats wist te verzekeren, is het alleszins begrijpelijk, dat men onder ons veel reëeler er voor staat, ook al vergeten we Swedenborg niet. Maar ook al is hierin allengs wijziging gekomen, vast blijft toch ook hier voor ons evenals voor onze vaders staan, dat we noch een aanvulling van de Schrift in de Traditie of in de uitspraak van het Vaticaan aanvaarden, noch een aanvulling van de Bijzondere Openbaring door teekenen en wonderen aannemen. De actie der Bijzondere Openbaring is wat haar omvang betreft met het wegsterven van het Apostolaat voor ons voleind.

Vraagt men ons nu ten slotte, welk min heilig motief we ons dan toch, niet bij de Roomsche Christenheid, maar bij een ongeziene macht, die hier verleden zou, ten deze kunnen denken, daar er toch alleen van *geestes* sprake is, en genezing steeds een winste voor de ellendigen brengt, dan denken we er niet voor terug, om hier een denkbeeld te opperen, dat we in 't minst niet als zeker vaststellen, maar waarvan de mogelijkheid toch niet voor ons is uitgesloten. De Hermhutters begingen van meet af de font, om te eenzijdig de Christolatrie op den voorgrond te stellen, en hierdoor het rijkere en rijpere religie-gevoel, dat uit de volle aanbidding van den Drieënnigen God opkomt, te verzakken. Ze bedoelden dit allerminst, maar het was een gevolg van hun eenzijdig streven. En zoo nu is het voor ons niet ondenkbaar, dat in Lourdes de Mariolatrie in het spel zou kunnen zijn. De rijpe Roomsche belijder geeft u onvoorwaardelijk toe, dat hetgeen de wereld alleen redden kan is, de Christolatrie, de ingang van de Christelijke religie in de natie, de doordringende heerschappij van het Christelijk beginsel. Al moge nu de Roomsche belijdenis in deze religieuze ontwikkeling ook de Mariolatrie hebben opgenomen, toch mag dit nooit zoo verstaan, alsof men bedoelde voor de Christianisering van de volken in de plaats te stellen. Nu kan intusschen niet ontken, dat met name in het Zuiden van Europa, op Sicilië, in Portugal, in Zuid-Spanje en in Zuid-Italië de Mariolatrie wel metterdaad reeds meer dan goed is de Christolatrie naar achter heeft gedrongen. Dit nu doet schade, en is niet onwaarschijnlijk een der oorzaken, dat in deze landen de hooge Christelijke Cultuur ten deele achterbleef bij die van 't Noorden, met name ook in ons land. De macht en invloed van het Christelijk element op den tijdgeest en op het volksleven is ook in de Roomsche Kerk, voor zoover ze in Engeland, in ons land en in Noord-Duitsland tiert, veel rijker dan in het Zuiden van Europa. Ten deele geldt deze tegenstelling zelfs van Amerika's zuiden en noorder deel. Dit nu zoo zijnde, is het in hooge mate opmerkelijk, dat hetgeen in Lourdes onmiskenbaar voorvalt, zoo geheel

in de Mariolatrie opgaat, dat men er van de Christolatrie en de Tritheolatrie veel minder dan onder de Roomsche belijders in het Noorden merkt. In Dresden heerscht een Roomsche koning over het land, waarin Luthers geest doorbrak, doch ga nu in de prachtige Roomsche kerk die er niet ver van het Koninklijk paleis verzeen is, en gebeept er o, zoo weinig van een op den voorgrond dringende Mariolatrie. Gevoelt aan alles, dat het een Kerk van Christus is. Valt 't daarom niet wel tegen te spreken, dat de Mariolatrie bij eenzijdig excess de kracht van het Christelijk element onder de volken niet sterkt, maar er breekt, is het dan niet althans denkbaar, dat ook hier zulk motief in 't spel kon zijn?

Dank zij de Christolatrie is de medische wetenschap in heel Europa tot een ontwikkeling gekomen, die zeer verre al wat in Azië en Afrika medisch gevonden was, te boven gaat en overtreft. Het zijn in Europa en Amerika nu niet meer zeer enkele lijdens die door een Apostel gered worden, maar tienduizenden van kranten van allerlei aard, die dank zij wat de Christus hier tot aanzijn riep, genezen worden. Denk slechts wat nu pas op Java gezien is. Pestilentie in het oosten van Java zoo droef 't slechts kon. Een steeds klimmend ziekental, en alle zieken schier wegtervend. Maar nauwelijks was uit het Christelijk Europa de medische cultuur te hulp gekomen, of de cijfers slokten wonderbaar. Hoe hoog men ook het cijfer der genezingen in Lourdes rekent, op de miljoenen medische genezingen, alleen in Europa, beleeft het schier niets. Vergelijk men daarentegen het Heidsche en Islamitische Azië en Afrika met het gekerstende Europa, dan verbaast u terstond de kracht ter bestrijding van ziekte en kwaal, die onder ons doorbrak. De Christolatrie en de Mariolatrie in 't juiste evenwicht te houden, is daarom zelfs voor een Roomsche belijder van ernstigen zin een kwestie van sociaal gewicht. Kon 't nu aan een geheimzinnige macht gelukken, de Christolatrie terug te dringen uit heel Europa, en het in heel Europa en Amerika te maken zoals het thans in Sicilië en in de Pyreneeën is, zoodat tenslotte alles in Mariolatrie was ondergedoken, dan zou 't toch winste voor een aan den Christus vijandige macht kunnen worden. Nu versta men ons wel. We zeggen niet dat 't zoo is. Ons is de oplossing van dit raadsel niet openbaar. We wijzen er alleen op als op een denkbare mogelijkheid, om te doen uitkomen, dat onze bedenking niet onredelijk behoef te zijn. In het zegenen van Maria wenschen we voor niemand onder te doen. Ze is onder alle vrouwen van het verleden en onder alle vrouwen van nu en van de verste toekomst, in onbedenkkelijken zin de uitverkorene en de gelukkigste. Den Christus in eigen schoot te mogen dragen, en aan de eigen borst te mogen zogen, moet een zoo eenige, alles te bovengangende zaligheid voor Maria's moederhart zijn geweest, dat geen vrouw ooit boven haar gelukkig kan worden geprezen. Onze bedenking laat deze haar eere dan ook ganschelijk ongeschonden. We wijzen er alleen op, dat de actie die van Lourdes uitgaat, door de haar gegeven eere de eere van haar grooten Zoon kon benevelen.

Dr. A. K.

„Niemand dan die het merkteeken heeft“.

En dat niemand mag koopen of verkoopen, dan die dat merkteeken heeft, of den naam van het Beest; want het is een geal eens menschen; en zijn geal is zes honderd zes en zestig. Openb. XIII : 17.

Scherper dan in lange jaren richt zich veler opmerkzaamheid thans weer op het einde der dingen en op de Wederkomst van Christus. Erkend moet, helaas, dat ook onder de mannen en vrouwen van Gereformeerden huize het inleven in wat met het einde te komen staat, in den regel, bijna van geen beteekenis was geworden. De gedachte dat men, al is men nog zoo jong, zelf nog de Wederkomst van Jezus beleven kon, kwam niet dan in een zeer enkelen op. De prediking van het Woord handelde er niet dan bij hooge uitzondering van. En verreweg de meesten hadden ook voor zich zelf persoonlijk op de toekomst bijna geen anderen blik, dan dat ze van hun sterfbed naar het graf zouden worden uitgedragen, en dat, zoo ze in Jezus stierven, eeuwige zaligheid hen onder de heerschen des hemels wachtte. Ook wie dacht aan zijn dierbare afgestorvenen, bepaalde zijn aandacht schier uitsluitend tot het voortbestaan van hun ziel, en aan een terugkeer in hun lichaam werd bijna nimmer aandacht gewijd. En al moest erkend, dat er toch altoos een kleine groep was die zich veel bezigield met het Chiliasm, of met

de eendielige bekeering der Joden, of ook met het wonderlijke van de drie geheimzinnige Zessen, toch moet ook van deze denkers en denkers beelden, dat het veelal meer de geheimzinnigheid van deze vraagstukken, dan het groote einde der dingen was, dat ook hen in verband met de Opstanding der dooden beïnvloedde.

Er ligt dan ook ongetwijfeld een oorzaak van geestelijk verblinden in, dat de ontzettende oorlog die het nu afgelopen jaar meer dan heel Europa in spanning hield, althans dit goede had, dat hij veler zin en zoeken veel meer dan duister op het einde der dingen gericht heeft.

En zulks niet alleen onder ons. Gelijk we niet verzuimen op te merken, heeft toen het Paaschfeest komende was, ook meer dan een vasten-mandement van Roomsche zijde de vraag gesteld, of in dezen wereldbrand niet een voorteken, een aankondiging van de Volending der wereld viel op te merken.

Het was ons in Gods Woord door Christus en zijn apostelen zoo met nadruk betuigd, dat de Volending zou worden ingeluid door oorlogen en geruchten van oorlog, en ontzettender oorlog dan nu uitbrak was er, blijkens de historie, nog nimmer geweest. En wat vooral zoo aangreep, er was ditmaal in den uitgekomen oorlog zulk een verhooging van koorshutte, dat men zich als vanzelf afvroeg, hoe 't bij mogelijkheid zoo door zou kunnen gaan.

Waterloo en Metz sloegen dusver het record, en toen was het hoogste cijfer van overrompelde krijgers driemaal honderdduizend. Nu, nog geen halve eeuw later, klom het angstige cijfer tot in de miljoenen. Stel, dat het in de tweede halve eeuw die nu inging even had versnellen moest, en immers ten slotte zou heel een volk in de wapens een naburig volk uitdagen. Vrede ware dan ondenkbaar geworden.

Dan kwam er bij, hoe in de Schrift gedurig ook op aardbevingen als het einde spelend was, en ook nu hield het gerucht van de aardbevingen niet op. Niet dat er heele steden onderstoven werden gekeerd. Ook dit kwam voor. Maar veelal waren het toch aardbevingen in woeste streken. Edoch, aan de heftigheid deed dit niets af. En hevige waren ze, en bleven ze.

Doch ook bij dit tweede teken kunnen we niet staan blijven. Ook het merkteken uit de Apocalyps begint aan de orde te komen.

Of treft het niet een ieder die nadenkt, hoe het de handel en de nijverheid, of korter gezegd, de geldmarkt is, die juist in dezen oorlog een rol ging spelen, zooals vroeger nooit.

Men las er meest over heen, maar in de Openbaringen wees het Woord er ons dan toch op, dat in het eind der dagen ook de *treuring der hoopdraden* mee zou gaan spreken, omdat zij 't waren, die op 't laatste heel het wereldleven onder hun macht hadden weten te brengen, en nu in 't eind 't van smart en ergernis uitgilden, nu ze zagen hoe al hun schat hun uitging.

Die macht hadden ze weten te vestigen door wereld-monopolies, door wat wij nu noemen trusts, en in de Apocalyps wordt ons 't beeld van deze monopolies en trusts, op zulk een wijze getekend, dat wie niet mededeert er onder moest, en dat de gewilligen een *merkteken* ontvingen. Niemand zou dan mogen kopen of verkoopen, dan wie dit *merkteken* droeg.

Laat nu rusten de vraag der nieuwsgierigheid, waarin dit merkteken bestond. Dit staat uitgedrukt in 't beeld van wat men aan de slaven deed, aan wie men niet zelden een letter of teken inbrandde op 't voorhoofd of op de hand. Doch al is dit beeldspraak, het zal dan toch om een indeeling van de kinderen der menschen in twee categorieën gaan, de eene die met het wereld-monopolie in Mammondienst medietoren, en de anderen die in Jezus zijn, en dien Mammondienst verfoeien, en daarom prooi worden van der Mammonisten geweld en overheersing.

Dat men nu merkt op oorlogs-geruchten en oorlogen, en zoo ook wijst op aardbevingen, en natuur-verschrikkingen, is uitenemend, maar zie toch toe, dat ge het *derde* voorteken niet veronachtzaamt.

Aan oorlogen kunt ge weinig af of toedoen. Veel min nog hebt ge de aardbevingen en natuur-verschrikkingen in uw hand, maar bij het Mammonisme geldt het een triomf van het diervlijke. Er is daarom in de Openbaringen van *een Beest* sprake, waardoor dit voorteken kon worden.

En nu is dit het bange en zoo bedenkelijke, dat ge tal van belijders van Jezus — ja zelfs Christelijke verenigingen en ondernemingen, maar al te vaak met dat geld-complot mee ziet doen; al ware het slechts door, vlak tegen Jezus in, bezorgd te zijn voor den dag van morgen, en er niet in te rusten dat onze hemelsche Vader weet, dat we al deze dingen behoeven.

Tegen den oorlog staan de meesten machteloos over, tegen het schudden der aardkorst vermoegt ge niets, maar hier juist reikt het derde voorteken, dat *uw conscientie wakker komt schudden*.

Vrij van Mammon! moet aller Christenen leuze zijn.

O, dat dan toch bij niemand onzer die in 't goud gezette Mammon onzen Vader die in de emelen is, verdringe!

Dr. A. K.

Amsterdam, 24 September 1915.

Nu de zomer ons weer verliet om voor den herfst plaats te maken en daarmede volgens de bewering der biologen de beste werkdag van het gehele jaar voor den mensch is aangebroken, is ook de rust-periode der Akademie weer voorbij en ontsluit ze opnieuw hare poorten, niet alleen om met frische kracht den wetenschappelijke arbeid te hervatten, maar ook om toegang te verlenen aan een nieuwe schaar van jonge mannen, die met jeugdige geestdrift en bezieling aan den dienst der wetenschap zich komen wijden.

Zoo vond dan op den derden Woensdag in September de opening der lessen plaats aan de Vrije Universiteit in een samenkomst van Hoogleraren en Studenten, waarbij ook enkele Directeuren en Regeringscommissarissen aanwezig waren. De pro-rector Prof. Mr. P. A. Diepenhorst hield bij deze gelegenheid een toespraak, die in het teken van den oorlog stond en handelde over: Elk student soldaat — ook de theoloog. Elk student soldaat — ook de theoloog. Elk student soldaat — ook de theoloog.

Elk student soldaat — ook de theoloog. Elk student soldaat — ook de theoloog. Elk student soldaat — ook de theoloog.

grootte ontreding welke de oorlog bracht in de studentenwereld der buitenlandse academies, gelijk zulks in tal van publicaties der Christen-studenten-vereniging geschilderd wordt. Al verkeert daartegenover de Nederlandsche student in bevoorrechte positie, toch bracht ook ten onzen mobilisatie en Land-stormwet menig ongemak.

De verhouding van den student tot de lands-verdediging werd daardoor als van zelf aan de orde gesteld. Met een veelvuldig beroep op de rijke Nederlandsche pamflettenverzameling werd aangetoond, hoe door de scherpe toespitsing van het afzonderd karakter der studenten-maatschappij bloedige botsingen tusschen militairen en academiebürgers herhaaldelijk voorkwamen.

Toch vond die gespannen verhouding niet haar oorzaak in der studenten minder warme toegenegenheid voor de zaak des vaderlands. Uitvoerig werd gehandeld over de belangrijke rol, die Nederlandsche studenten in 1672, 1815, 1830 en 1831 bij de landsverdediging hebben gespeeld.

Na de afschaffing der plaatsvervangende in 1899 werd de aanraking tusschen het leger en de universiteitsmannen veelvuldiger en traden ook de studenten in militaire dienst. Evenwel met uitzondering van de theologische, daar de wet vrijstelling verleent aan hem, die een geestelijk of godsdienstig menscheelend ambt bekleedt of daartoe wordt opgeleid.

De geschiedenis dezer bepaling werd nagegaan en in den breeden onderzocht of de vrijstelling van theologische studenten gerechtvaardigd kan heeten. Alleen in de Roomsche kerkelijke landen Oostenrijk en België wordt de vrijstelling gegeven op bijna even groote schaal, maar overigens hebben in geen enkel land de studenten eene dergelijke bevoorrechte positie. Voor de Roomsche-Katholieke Kerk met hare opvatting van de heiligheid van den gewijden clericus is de zaak beslist, maar anders staat het met den protestant.

Al schuilt in het verzet tegen de vrijstelling van predikanten en studenten veel onheilg vuur, toch aarzeld Prof. Diepenhorst niet te verklaren, dat het hem niet gekukt is, wat de studenten betreft, een steekhoudend betoog te ontdekken, dat de vrijstelling aanmerkelijk maakt, terwijl hij, wat de predikanten aangaat, gestuit is op menige verdediging, die hun invloed ernstig moet schaden en aan de zaak der landsverdediging groot moreel aandeel toebrengt.

Met nadruk verwierp hij de schrille tegenstelling van het hoog geestelijk karakter van het predikantenambt en de onwaardigheid van den soldatenarbeid. Daardoor wordt de zaak der landsverdediging meer geschaad dan door de krachtige anti-militaire propaganda.

Evenmin achtte hij aanmerkelijk de constructie, door Minister van Heemstra aan de hand gedaan, als ware de vrijstelling een vergoeding voor het gemis van verschillende rechten, dat de bedienaren van den goddienst zich moeten laten welgevalen.

Ook oordeelde hij onbevredigend eene verdediging van de vrijstelling der militia christiana als uitvloei van de zelfstandigheid der Kerk. Het is gevaarlijk, aan die zelfstandigheid zoo wijde strekking te geven, dat daardoor kerkedienaren van staatsrechtelijke verplichtingen worden ontslagen, en evenmin is het voor hem die vasthoudt aan het goddelijk karakter van alle aardsche beroep, aanmerkelijk om de militia christiana te beperken tot predikanten en toekomstige predikanten.

Toch wil ook spreker de predikanten vrijstellen. Niet om het onwaardigheid van den krijgsveld, niet om de onverenigbaarheid van het soldaat en predikant zijn, worden de bedienaren van den goddienst niet in de krijgstroepen ingeschreven, maar de reden hunner vrijstelling schuilt eenig en alleen in den aard hunner diensten, welke de Staat gevoelt, gevoelen moet, voor de richtige ontwikkeling van het volksleven niet te kunnen ontberen.

Die diensten verrichten de theologische studenten niet, en noch om deze, noch om andere geldige redenen kan hunne vrijstelling gerechtvaardigd worden. Ook de theologische student moet soldaat worden, omdat het rechtvaardig is, omdat het verkeer in het leger den zegen van het herderlijk werk in de gemeente kan verhoogen, omdat door de opheffing der vrijstelling wordt weggenomen eene bepaling, die aan de verhevenheid van den plicht der landsverdediging zedelijk schade toebrengt.

Ten slotte werd aangehouden, hoe naast de militaire nimmer de morele defensie mag worden vergeten. Van alles overheerschend belang is de mate van geestelijke verkracht die in een volk schuilt.

Hier ligt een roeping voor hen die geestelijke leiding aan het volksleven hebben te geven. Hier is elk student soldaat, zoekend om straks te worden ingelijfd in het kader van geestelijke machthebbers, die aan het volksleven richting en steun moeten verschaffen.

Ernstige bestudeering van vaderlandsche geschiedenis, van vaderlandsche taal- en letterkunde, ook aan de academie, is voor de vervulling dier taak vereischt. Daarin toch schuilt krachtige roeselen om het vuur der vaderlandsliefde in veler gemoed te doen ontvlammen. Wordt bij den historischen zin gevoegd een zuiver rechtsbesef, dat leert buigen voor Gods wets, dan is bezworen het gevaar van een onheilvolle patriotisme en de weg gebaad voor een oprechte liefde voor het vaderland, die zich in al hare uitingen gebonden weet aan Gods wet.

Dat Prof. Diepenhorst afweek van de dusver gevolgde gewoonte om bij den aanvang der colleges een woord te spreken, dat opwekte tot liefde voor de wetenschap en leiding gaf aan de studie der studenten, en in plaats daarvan veelal hen wijzen kwam op hun plicht om de studie in de steek te laten en de wapenen te dragen tot verdediging van het vaderland, — zal wel te verklaaren zijn uit de ernstige tijdsomstandigheden, waarin we leven en waardoor het militaire vraagstuk zoo sterk op den voorgrond treedt. Vooral nu het bleek, dat niet alleen in, maar ook buiten den Akademischen kring het vraagstuk van den dienstplicht der theologen zoozeer de aandacht trok en hieromtrent geen gering geschil van gevoelen bestond, begrijpen we, dat Prof. Diepenhorst van deze gelegenheid gebruik wilde maken om over dit brandende vraagstuk ook zijn meening te zeggen. Aan vorm en inhoud dezer rede was blijkbaar veel zorg besteed; de taal was wel verzorgd; een schat van historische bijzonderheden werd meegedeeld; humor en ernst wisselden elkander af, van het begin tot het einde wist spreker zijn gehoor te boeien in hoe-

verre de conclusies, waartoe Prof. Diepenhorst kwam, ook onze instemming hebben, zal wel blijken, wanneer we nader op dit onderwerp terugkomen. Zeker verdient het hier behandelde onderwerp de ernstige overweging en is het goed, dat de argumenten voor en tegen worden uiteengezet. Het geldt hier een belang niet alleen van het vaderland en van de theologische studenten, maar niet minder van de Kerken, wier aanstaande dienaren deze theologische studenten zijn.

Onze Statenvertaling.

In moderne kringen wordt men niet moede den lof te zingen voor de nieuwe vertaling van den Bijbel, die de Leidsche professoren ons hebben bezorgd. Wie na dit schitterende product van moderne geleerdheid nog aan denouden Statenbijbel de voorkeur bleef geven, gold als te achterlijk en bekrompen om nog mee te mogen te praten. De Statenvertaling was nu oud en verouderd; ze moest in een museum van antiquiteiten worden bijgezet; ze had alle waarde verloren. Op den kansel en op de catechisatie, op school en in het huiselijk gebruik moest de nieuwe overzetting de plaats innemen, die nu drie eeuwen lang de Statenvertaling had gehad. Zelfs het Bijbelgenootschap leende er zich toe om deze nieuwe vertaling onder zijn volksuitgaven van den Bijbel op te nemen. En de *Nieuwe Rotterdammer*, die in den laatsten tijd bijzonder rijk is aan kwinklagen op den Bijbel, meende onlangs een tekst uit deze Leidsche vertaling zelfs aan een boer uit Zuid-Afrika op de lippen te moeten leggen.

Het artikel, dat de heer F. E. Posthumus Meyjes in de Juli-aflevering van de *Gids* over deze nieuwe vertaling, inzonderheid die van het Nieuwe Testament, schreef, stemt niet mede in dien hooggestemde lof op het Leidsche product, maar is veel meer de scherpste kritiek, die op deze vertaling dusver werd geleverd. Of de heer Posthumus Meyjes een geloovig man is, die den Bijbel als Gods Woord erkent en liefheeft, blijkt uit dit artikel niet. En evenmin treedt hij op als wetenschappelijk theoloog om van wetenschappelijk standpunt uit kritiek te oefenen op het tekst-kritisch resultaat en de philologische juistheid van de vertaling der Leidsche heeren. Hij is alleen een man met een warm hart voor onze Nederlandsche taal, een fijn kenner van onze taalschat, een keurig proever van wat met ons Nederlandsch taaleigen overeenkomt of niet; en die, juist omdat hij het wonderschoone Hollandsch van onze Statenbijbel bewondert en liefheeft, er door ontroerd en gesticht wordt, toorn tegen de Leidsche heeren, die met hun schoolmeesterachtige geleerdheid het kostbaarste kleinood van onze taal ons ontroeven willen om ons daarvoor in de plaats te geven een vertaling die, hoe geleerd en nauwkeurig ze dan zijn moge, uit het oogpunt der taal een jammerlijke mislukking is, een ontwijding en ontluistering van het verhevenste dat we bezitten.

De taal der Staten-Vertaling is, zegt hij, en dit geldt van Oud als Nieuw Testament, behoudens de gewone vertaalfouten, ja, men zou zeggen: met die fouten, zoo schoon en verheven, en zoo één geworden met ons volksgevoel en nationaal bewustzijn; zij heeft bijna drie eeuwen lang miljoenen zoozeer bekoord en zoovele geslachten zijn zoo innig met haar samengegroeid en hebben haar zoo diep in zich opgenomen, — dat het een *waagstuk* van de *allergevaarlijkste* soort moet heeten, die *erfenis* van drie honderd jaar prijs te geven en den menschen iets aan te bieden, dat *beter* en *schooner* zou zijn. (Wij onderstrepen). Ernstige woorden die ook in onze kring wel eens mogen beluisterd worden, omdat het haast moede is geworden om met zekere hautaine minachting over onze Statenvertaling te spreken en te meenen, dat het leveren van een nieuwe overzetting heusch zoo'n heksentoor niet wezen kan, nu de wetenschap immers zooveel nieuw licht heeft verspreid.

Heeft de Leidsche vertaling van Prof. Oort nu inderdaad iets beters geschenken? De heer Posthumus Meyjes antwoordt: »Hij geeft ons niet denzelfden Bijbel, hij sticht en ontroert ons niet als de Statenvertalers het nu nog na driehonderd jaar vermogen, hij geeft ons in plaats van het oude niets beters, maar iets minderwaardigs; hij schenkt ons voor poezie: verstandelijk proza; voor zielsontroering: redeneering; voor de extase van het geloof: religieuze woorden; voor de verrukking der ziel: eene uitzetting; voor de aangrijpende diepten van leed en berouw: vrijge-meente preeken en voor de hoogste en reinste geloofsverreugde: dictionnaire wijsheid in vrijzinnigen geest».

Goed zal men zeggen, maar die nieuwe vertaling is toch philologisch zuiverder, heeft de vertaalfouten toch weggenomen, staat toch op de hoogte van de wetenschap van onze tijd. »Wat hebben we, zoo vraagt de heer Posthumus Meyjes als zooveel van al dat (schoone van de Statenvertaling) te loor gaaf, aan de accurate de lexicologische precisie, maar onschone en vlakke, armoedige en laag-bij-de-grondsche overzetting van den wel onderlegden en geleerden schoolmeester? »Duizendmaal lever, gaat hij voort, een Bijbel met onverstaanbare plaatsen en talrijke taalkundige fouten, maar de heilige, gewijde, gedragene, verhevene taal der religieuze emotie, die de feillooze, geleerde, overal-eenduidelijke, maar nuchtere en vlakke, ondoorvoelde en onschone schoolmeestersvertaling. Duizendmaal liever den gebrekkigen Dordschen Bijbel dan dit droog-naaukeurige en verheffingsloze Leidsche studentenkamer-leesboek».

En de heer Posthumus Meyjes beweert dit niet alleen, maar toont het ook aan,

door geheele pericopen uit het Nieuwe Testament in de oude Statenvertaling en de nieuwe Leidsche vertaling naast elkander te stellen, die verschillen aan te wijzen, en te laten zien, welk vandalisme door deze nieuwe vertaling is gepleegd aan het schoonste taal-monument dat we bezitten. Elke uitdrukking wordt op een goudschal gewogen; en telkens blijkt weer hoe wonder-schoon van klank en rythme, hoe verheven en eerbiedig onze Statenvertaling is en des te scherper steekt daartegenover af de nieuwe vertaling, platvloersch, ongeestelijk, taalbedervend als ze is, soms grenzende aan het profane. Neem bijv. het slot van I Cor. 13, »dat triomphale slotaccorde van de met steeds stijgende verheffing en glorie gezongene hymne der liefde», zooals de heer Posthumus Meyjes het noemt, in onze Statenvertaling: *de liefde vergaat nimmermeer*, en leg daarnaast wat de Leidsche vertaling ervoor in de plaats geeft: *de liefde houdt nooit op*. »Dat klinkt, zegt de heer Posthumus Meyjes, als de laatste bekenslag van het tromgeroffel in een kermisfest». En 't voorbeeld, dat we kozen, is heusch niet een der ergste.

Trouwens, de heer Posthumus Meyjes staat met zijn oordeel niet alleen. Ook in den kring der modernen zelf begint men toch allengs in te zien, dat men in zijn bewondering te ver is gegaan. De bekende heer Bakels, die een nieuwe uitgave van het Nieuwe Testament voor het volk bewerkte, kwam nog pas in de *Herwarming* verklaren, dat hij bij elken herdruk van zijn Nieuwe Testament meer terugkeerde naar de oude Statenvertaling, niet alleen omdat de taal van onze Statenbijbel zoo schoon is, maar omdat zijn taalgevoel hem zeide, dat de schijnbaar accurate vertaling van de Leidsche overzetting toch niet juist de bedoeling van het oorspronkelijke weergaf en in ons Hollandsch een verkeerde voorstelling opwekte. Zelfs de bekende bede uit het Onze Vader: *Geef ons heden ons dagelijksch brood*, had hij — trots alle bedenkingen die van geleerde zijde tegen het woord dagelijksch waren ingebracht — weer in zijn oudsten vorm hersteld.

Het is misschien niet overbodig op deze getuigenissen te wijzen, nu het vraagstuk van een herziening van de Statenvertaling ook in onze Kerken aan de orde is gesteld, en de jongste Synode een Commissie benoemd heeft om over dit vraagstuk advies uit te brengen. De Leidsche vertaling, die trots al den arbeid der geleerden en mis-schienen juist daarom een totale mislukking is gebleken, moge een baken in zee zijn. Ze mag als schoolmeestersvertaling onbeprijkelijk wezen, ze geeft ons niet het Woord Gods in de levende taal van ons volk weer, zooals de Statenvertaling dit doet.

Met het oog op de vraag, hoe een herziening van de Statenvertaling zou moeten geschieden, mogen we ten slotte nog wel de aandacht vestigen op twee uitspraken van den heer Posthumus Meyjes, waarmee we van harte instemmen.

In de eerste plaats rijst de vraag, of het gewenscht is een geheel nieuwe overzetting te geven, dan wel dat men met zooveel mogelijk behoud van de Statenvertaling enkele fouten verbeteren zal. De heer Posthumus Meyjes geeft daarop dit antwoord: »Wat Prof. Oort dan had moeten doen? De Statenvertaling laten hetgeen zij is: een monument van de uitmendste schoonheid; en dan gewapend met een diep besef van de onvergelyklijke waarde van het geheel de subtiële werktuigen zijner wetenschap hanteeren en in stille bescheidenheid en met van ontroering bevende vingers te trachten de kleine onvolmaaktheden te verhelpen, die de groote meester in zijn werk mocht hebben overgelaten».

En niet minder belangrijk is de tweede vraag, die evenzeer onder geleerden besproken wordt, of bij een nieuwe vertaling het gewenscht is, waar het Nieuwe Testament geschreven is niet in het deffige Grieksch, maar in de gewone omgangstaal van het volk, dit ook wege te geven in onze vertaling. De heer Posthumus Meyjes wil hier niets van weten, en wat hij opmerkt, is zeker niet onjuist: »Al moge de taal van het Nieuwe Testament een soort volksdialect wezen, een Grieksch dat even weinig gelijkt op het Attisch als de taal van Brederoo op die van Hooft, dan is dit nog geen reden er de wijding die ze nu eenmaal terecht gekregen heeft, aan te ontnemen, door haar over te brengen in het alledaagsche en nuchtere Hollandsch onzer burgerklasse. Men zou haar dan evengoed en misschien nog beter kunnen overzetten in het Jordaansch, Haarlemmerdijksch of Kattenburgsch».

Er zou van het standpunt van hem, die in den Bijbel Gods Woord eert, natuurlijk nog veel meer over deze quaesties te zeggen zijn. Maar het is goed, dat ook het getuigenis eens beluisterd wordt van een man, die niet uit pieteit voor Gods Woord, maar uit pieteit voor onze Nederlandsche taal opkomt tegen hetgeen door de nieuwere vertalers van de Schrift wordt voorgestaan als wetenschappelijke eisch en bij hun vertaalarbeid tot nameloze schade voor de Heilige Schrift in practijk wordt gebracht.

De kinderen des Verbonds.

VIII.

Het vraagstuk, hoe we te denken hebben over de kinderen des Verbonds, houdt nog steeds de geesten onder ons in spanning en is oorzaak van niet gering verschil van gevoelen, niet alleen in onze Kerken in Nederland maar ook in onze zusterkerken in Noord-Amerika, zooals nog onlangs bleek. Wel heeft de uitspraak, die de Utrechtsche Synode in 1905 deed over de bekende

leergeschieden, veel er toe bijgedragen om de bitterheid uit den strijd weg te nemen en in onze Kerken den vrede weer te herstellen, maar wie meenen zou, dat het vraagstuk zelf daarmee was opgelost en allen nu hetzelfde gevoelen, zou daardoor toonen een vrezemdeling te wezen in ons kerkelijk Jerusalem. Niet alleen, dat de sectarische groepen van Gereformeerden buiten onze Kerken nog steeds voortgaan met onze Kerken te beschuldigen een nieuwe en verderfelijke verbondsleer te hebben ingevoerd, waarom ze zelfs weigeren in nadere kerkelijke gemeenschap met ons te treden, maar zelfs in onze eigen Kerken stuit men nog telkens, wanneer men deze verbondsleer predikt of in toepassing wil brengen, op misverstand, argwaan en verzet. Op meer dan één plaats waagt de predikant het niet deze verbondsleer op den kansel te brengen, uit vrees dat anders scheuring in zijn gemeente ontstaan zou. En hoe weinig met deze verbondsbeschouwing onzer kinderen in de praktijk ernst gemaakt wordt en door de ambtsdragers bij hun kerkelijk toezicht en door de ouders bij de opvoeding hunner kinderen, weet ieder, die ons kerkelijk en huiselijk leven van nabij heeft gadeslagen.

Toch is dit vraagstuk niet gelijk de andere leergeschieden, die ook onze kerken wel eens in beroering hebben gebracht, zooals over infra- en supralapsarisme, over de eeuwige rechtvaardigmaking en over de middellijke of onmiddellijke roeping, eene diepzinnige theologische quaestie, die hoe interessant ze ook zijn moge voor fijnproevers op dogmatisch gebied, buiten de werkelijkheid van het leven omgaat, maar beheerscht deze verbondsleer grootendeels het leven der kerk, is ze de grondslag van den doop onzer kinderen, geeft ze het richtsnoer voor de opvoeding van het zaad des verbonds, beslist ze over onze opvatting van de belijdenis des geloofs en den toegang tot het Heilig Avondmaal en hangt daarom aan de handhaving en toepassing van deze verbondsleer heel de toekomst van onze Gereformeerde Kerken. Deze verbondsleer, met al de consequenties die daaruit voortvloeien voor de sacramenten, de opvoeding, de tucht enz., is dan ook niet wat men met een geleerd woord noemt een *theologoumenon*, d. w. z. een private opvatting van enkele theologen, waaraan men zooveel gezag kan hechten als men zelf wil, maar ze is door Gods Woord zoo klaar en duidelijk ons geopenbaard, ze is door al onze Gereformeerde Kerken in haar belijdenis-geschriften en liturgische formulieren zoo beslist beleden, ze vormt zulk een wezenlijk bestanddeel van het Gereformeerde leven, dat een Kerk, die deze verbondsleer niet belijdt en handhaaft, daarmee het recht op den naam van Gereformerd zou verloren hebben.

Dat deze kostelijke verbondsleer, waarin zoo rijke troost schuilt voor de ouders en waarin zoo heerlijk de beloften Gods aan het zaad des verbonds worden voorgesteld, zoo weinig in het besef van ons Gereformeerde volk was doorgedrongen, dat ze schier als een *nieuwe leer* verketterd werd, toen de uitmendste leiders door God ons volk gegeven, haar weer uit het stof der eeuwen hebben opgedolven, behoeft niet te verwonderen. Tweeërlei was daarvan oorzaak. Vooreerst, dat deze verbondsleer inderdaad niet gehandhaafd kan worden in een *volks-kerk*, waar de doop ontheiligt, de tucht verwaarloosd en de wereld in de Kerk toegelaten wordt. Dat nu is helaas de droeve fout geweest die onze Gereformeerde vaders in de 17e eeuw hebben begaan, dat ze de aanvallelijk zoo bloeiende en zuivere Kerk in ons vaderland in een bijna tuchtelooze volks-kerk hebben laten ondergaan. Voetius en zijn kring hebben hiertegen wel ernstig geprotesteerd; ze hebben aangedrongen op een tweede reformatie der Kerk, die even noodig was als de eerste reformatie, wilde de Kerk haar heilig karakter bewaren. Maar die ernstige roepstem vond helaas geen gehoor; de excessen van het Labadisme deden voor de gevolgen van zulk een doortastende reformatie vreezen; de band tusschen Overheid en Kerk bleek een remschoen, die elke zuiverder ontwikkeling der Kerk tegenhield, en het geestelijk leven was veel te diep ingezonken om nog tot een krachtige geloofsactie in staat te zijn. Natuurlijk gevolg daarvan was, dat de verbondsleer onzer Gereformeerde vaders in vergetelheid raakte. Ze vloekte met de werkelijkheid van het leven; ze was een leugen en onwaarheid geworden; wie ernst maakte met den eisch van Gods Woord, kon haar in deze verwereldlijkte Kerk niet meer toepassen. Alleen de oppervlakkige kon in een Kerk, waar alles gedoopt werd wat in het doophuis werd binnen gebracht, deze gedoopte kinderen nog als erigenamen van het verbond Gods beschouwen. Wie dieper leefde en leefde voor de heiligheid van Gods Woord, zag geen anderen uitweg dan met deze verbondsbeschouwing radicaal te breken. Men liet den kinderdoop voortduren; men gebruikte het formulier van den doop; maar dat formulier was een *klank* en de kinderdoop een uiterlijk *teken* zonder geestelijken achtergrond. En hierbij kwam als tweede oorzaak, dat toen het Gereformeerde leven aldus inzonk en verslapte, het valsche mysticisme, dat lang onderdrukt was, maar in onze volks-aard diep geworteld was, weer het hoofd opstak; dat van Duitschland uit door Lampe's theologie en Schortinghuis' praktische werken het pietisme zijn zegenverende intrede deed in ons land, en later uit Engeland het Methodisme zijn invloed deed gelden vooral in de kringen van het Reveil. En al deze exotische gewassen, die zoo welig op onze kerkelijken bodem opschooten, toonden juist daardoor hun niet-Gereformeerde karakter, dat ze niet alleen van de verbondsleer onzer Gereformeerde vaders niets wilden weten, maar zelfs principiële vijandig daartegenover stonden. Op

de suby op de bekeering wie ver weg; w zijn be schouwt zegt, d kinderen verdere ingebeel en die worden

Hoez onzer l dat dez licht w werd tegeen wie en het volen teren, den on recht t in een verbond en haa meebre voort t Maar d bad, is Uit de zijn w hebben in deze zal, to belijder sleutele Maar a maar i zijn, d mystic het me worden gerefor wustzij Daarme meerd

Het reeks, en die een po bondal bedenkt bracht, namen van o lidenis het H' buigt het ge het ge God in beslissz aangeb bonds ren, al hemelz Eerst e we er in haa mulier Woord den, e aan de ment i De st belijde mulier, dacht heenla en va ook d zijn, d fen er nooit l leer o delijk bedenk ingebn bondsl wezen, des v Gods Gods bondsl iteit i mensc Gods maar het oc schuld zal w verbot mede dat d deloos neer versta van de ter en om to En wa verbot in on zoenli forme belijdi voor alleen wordt is al Gods voor Chris van i zeker die v moesl daaro ander beide uitvei Gods Zijn nooit naar en i